

Misyjna działalność rosyjskiej Cerkwi prawosławnej na kontynencie azjatyckim. Chiny i Korea

Missionary Activity of the Russian Orthodox Church
in Asian Continent. China and Korea

Kamila Pawełczyk-Dura
pawelczyk.kamila@wp.pl

Doktor nauk humanistycznych w zakresie religioznawstwa; autorka monografii *Rosyjskie prawosławie w okresie wczesnosowieckim (1917-1927)*, Lublin 2014; zainteresowania badawcze: historia rosyjskiego prawosławia (głównie w okresie sowieckim), funkcjonowanie Kościołów w przestrzeni państw totalitarnych oraz rosyjskiej myśli religijnej, politycznej i społecznej.

Misja prawosławna w Chinach

Historia rosyjskiego prawosławia w Chinach sięga początków XIX wieku. Prowadzony przez państwo carów w połowie tego stulecia podbój Syberii doprowadził do zajęcia przez Rosję obszarów przyamurskich, stanowiących punkt zainteresowania politycznego i gospodarczego chińskiej dynastii Qing. Pierwsze kontakty rosyjsko-chińskie miały charakter konfliktów zbrojnych. Największy z nich – oblężenie twierdzy Albazin, które w chińskiej historii jest znane jako wojna o Jakę – przyniósł klęskę Rosji. Ponad 40 jeńców z nielicznymi rodzinami przewieziono do Pekinu, dając tym samym podwaliny pod wielowiekową obecność Rosjan w Chinach¹.

¹ Н. Адоратский, *История Пекинской Духовной Миссии в первый период её*

Аlbazińscy obrońcy zostali włączeni przez cesarza Kangxi do wojsk chińskich i obdarzeni specjalnymi przywilejami. Cesarz zapewnił żołnierzom „roty rosyjskiej” mieszkania, żołąd, nadziały ziemi ornej oraz prawo wyznawania wiary prawosławnej². Do celów liturgicznych oddano im buddyjską świątynię boga wojny, którą kapłan Maksym Leontjew przebudował na kaplicę prawosławną. Cerkiew św. Sofii Mądrości Bożej, zwaną powszechnie od umieszczonej w niej ikony Nikołajewską, poświęcono w 1696 roku³. Chram został doszczętnie zniszczony przez trzęsienie ziemi w 1732 roku, a na jego miejsce wzniesiono nowy dom modlitwy⁴.

W 1715 roku z inicjatywy metropolity tobolskiego Filofieja (Leszczyńskiego) do Pekinu wysłano 10-osobową delegację pierwszej misji prawosławnej w Chinach na czele z archimandrytą Ilarionem (Leżajskim). Misjonarze, pozostając na służbie cesarskiej na tych samych prawach, co rodowici Chińczycy, otrzymywali od państwa uposażenie, mieszkanie i szereg przywilejów. Jurysdykcyjnie natomiast podlegali metropoliecie syberyjskiemu, rezydującemu w stolicy metropolii, Tobolsku⁵.

Pozycję wspólnoty rosyjskiej i jej duszpasterzy umocniło podpisanie między Rosją a Chinami w 1727 roku traktatu kiachtańskiego. Obok uzgodnień dotyczących wytyczenia nowej granicy państw od Kiachty do Argunu oraz ustanowienia kontaktów handlowych i dyplomatycznych dokument regulował także status rosyjskiej misji

деятельности (1685-1745), [w:] Дионисий (Поздняяев) (red.), *История Русской Духовной Миссии в Китае. Сборник статей*, Москва 1997, s. 14-164; Р. Мороз, Г.В. Прозорова, *Миссионерская деятельность Русской Православной Церкви в Китае (1685-1917)*, [w:] Е.А. Бебнева и др. (red.), *Христианство на Дальнем Востоке. Материалы международной научной конференции*, ч. 1, Владивосток 2000, s. 137-140; Е.И. Нестерова, *Албазинцы и Русская Духовная Миссия в Пекине: страницы истории*, [w:] Е.А. Бебнева и др. (red.), *Христианство на Дальнем Востоке...*, dz. cyt., s. 140-144.

² *Краткая история Русской православной миссии в Китае, составленная по случаю исполнившегося в 1913 году двухсотлетнего юбилея ее существования*, Пекин 1916, s. 1.

³ Тамże, s. 15.

⁴ А.В. Попов, *Российское Православное Зарубежье. История и источники. С приложением систематической библиографии*, Москва 2005, s. 150; А.А. Волохова, *Российская Духовная Миссия в Китае в XVIII в.: оценка американского историка*, [w:] М.Н. Боголюбов, Августин (Никитин) (red.), *Православие на Дальнем Востоке. 275-летие Российской Духовной миссии в Китае*, Санкт-Петербург 1993, s. 80.

⁵ А.В. Попов, *Российское Православное Зарубежье...*, dz. cyt., s. 151.

prawosławnej w Pekinie. Misja otrzymała w pełne użytkowanie nieruchomości w południowo-wschodniej części miasta (tak zwany Dwór Poselski), zabudowaną rezydencjami świeckimi, w których zatrzymywali się podróżujący po Chinach rosyjscy dyplomaci i bogaci kupcy, a także murowaną cerkiew Ofiarowania Pańskiego⁶. Jednocześnie rozszerzono skład misji do trzech przedstawicieli rosyjskiego duchowieństwa z zaleceniem wysłania do Pekinu sześciu uczniów, którzy mieli uczyć się języka mandżurskiego i chińskiego⁷.

Z uwagi na brak stałej rosyjskiej placówki dyplomatycznej w Pekinie misja stała się jedynym źródłem wiedzy i informacji o tym odległym od Petersburga kraju. Nie bez powodu zatem państwo rosyjskie wspierało naukowo-poznawcze aspiracje misjonarzy. Prowadzone przez nich studia nad językiem chińskim i mandżurskim, kulturą, historią, systemami religijnymi oraz filozoficznymi Chin legły u podstaw rosyjskiej sinologii. Tworzyli ją przybywający do Pekinu w ramach działalności misyjnej studenci rosyjskich uniwersytetów i akademii duchownych, późniejsi znani w Rosji oraz poza jej granicami profesorem: Ilarion Rassochin, Aleksiej Leontjew, Osip Kowalewskij (Józef Kowalewski), Josif Wojciechowskij, Iwan Zacharow, Wasilij Wasiljew⁸. Wreszcie wspomnieć należy o kierowniku dziewiątej rosyjskiej misji prawosławnej archimandrycie Jakinie Biczurinie, który nauczył się języków chińskiego, tybetańskiego i mongolskiego, napisał dziesiątki prac poświęconych Chinom, Mongolii, Tybetowi oraz Azji Środkowej, przetłumaczył także kilka dzieł chińskich. Po powrocie do kraju w 1837 roku uhonorowany został członkostwem w Cesarskiej Akademii Nauk w Petersburgu i Towarzystwie Azjatyckim w Paryżu⁹.

Działalność duchowna i – jak twierdzą niektórzy badacze – przewyższająca ją aktywność świecka członków misji została przerwana na początku 60. lat XIX wieku. Tak zwane wojny opiumowe, zakończone podpisanymi w 1858 roku w Aigunie oraz w 1860 roku

⁶ П. Иванов, *История возникновения Московского подворья Пекинской Духовной Миссии*, „Китайский Благовестник”, nr 2, 1999, s. 14-23.

⁷ *Русско-китайские отношения 1689-1916. Официальные документы*, Москва 1958, s. 19-20.

⁸ Zob. szerzej: Б.Г. Доронин, *История империи Цин в трудах членов Российской Духовной Миссии (XVIII – середина XIX в.)*, [w:] М.Н. Боголюбов, Августин (Никитин) (red.), *Православие на Дальнем Востоке...*, dz. cyt., s. 99-106; Т.А. Пан, *Изучение маньчжурского языка в Пекинской Духовной Миссии*, [w:] tamże, s. 119-126.

⁹ И.Т. Мороз, *Девятая Российская Духовная Миссия (К истории её отправления в Пекин)*, [w:] Дионисий (Поздняев) (red.), *История Российской...*, dz. cyt., s. 214-252.

w Tianjin i Pekinie traktatami pokojowymi, zmieniły sytuację międzynarodową, warunkując przeobrażenia zachodzące na poziomie misji. Carska Rosja, pomimo braku oficjalnego zaangażowania w konflikt, uzyskała sporne terytoria położone na lewym brzegu Amuru i skorzystała skwapliwie z przysługującego zwycięzcom prawa do otwarcia w Pekinie zagranicznych ambasad¹⁰.

W 1861 roku przybył do Pekinu pierwszy akredytowany rosyjski przedstawiciel dyplomatyczny w randze ministra-rezydenta. Ustanowienie odrębnej placówki dyplomatycznej oznaczało konieczność zmian w strukturze i organizacji misji prawosławnej. Zatwierdzony przez Radę Państwa regulamin jej działalności stanowił:

- „1) Pekińską Misję Prawosławną przekazać całkowicie pod zarząd i jurysdykcję władzy duchownej, odłączając od niej i przyłączając do składu misji dyplomatycznej pozostających dotychczas przy tej pierwszej lekarza i trzech studentów, a jednocześnie zlikwidować etaty malarza i jednego studenta. Na jednego z hieromnichów [...] nałożyć obowiązek odprawiania nabożeństw cerkiewnych dla korpusu dyplomatycznego;
- 2) okres przebywania studentów przy misji dyplomatycznej określić jako czteroletni, obligując ich do co najmniej sześcioletniej służby państwowej, a po upływie tego czasu oddelegować do Chin, zgodnie z decyzją ministerstwa spraw zagranicznych;
- 3) w składzie misji duchownej zostawić: kierownika (archimandrytę), trzech hieromnichów, kapłana i katechetę, z których dwaj ostatni mają być wybrani spośród tubylców [...]”¹¹.

Ostateczny rozdział misji dyplomatycznej i prawosławnej nastąpił w 1864 roku. Jego widocznym symbolem stały się zmiany personalne. Powołanie na kierownika 15. z kolei misji archimandryty Palladija (Kafarowa), pełniącego już tę funkcję w latach 1850-1858, otworzyło nowy etap w rozwoju lokalnego prawosławia. Odznaczał się on znaczną aktywnością kapłanów, zorientowaną nie tylko na członków sformowanej, niewielkiej wspólnoty. Okres ten cechowało też zarówno gorliwe poszukiwanie nowych wyznawców i wywodzących się z miejscowej ludności współpracowników, powiększanie bazy

¹⁰ W. Rodziński, *Historia Chin*, Wrocław 1992, s. 415; P. Wieczorkiewicz, *Historia wojen morskich. Wiek pary*, t. 2, Londyn 1995, s. 140; R. Sławiński, *Historia Chin i Tajwanu*, Warszawa 2002, s. 68.

¹¹ Н.А. Самойлов, *Пекинская Духовная Миссия во второй половине XIX в.*, [w:] М.Н. Боголюбов, Августин (Никитин) (red.), *Православие на Дальнем Востоке...*, dz. cyt., s. 48.

materialnej misji w postaci kolejnych świętyń wznoszonych w wielu miejscowościach rozległej prowincji chińskiej, jak również niesłabnąca przez dziesiątki lat działalność translatorska, przynosząca owoce w postaci dziesiątków przetłumaczonych na język rosyjski ksiąg liturgicznych, wykorzystywanych następnie przez inne misje prawosławne prowadzone na kontynencie azjatyckim i w Japonii¹².

Harmonijny rozwój prawosławia w Chinach przerwał w 1900 roku wybuch antychrześcijańskiego wystąpienia skierowanego przeciwko cudzoziemcom i panującej dynastii, które przeszło do historii pod nazwą powstania bokserów. W wyniku walk zbrojnych misja poniosła znaczne straty. Jej siedziba, składająca się z dwóch monasterów, cerkwi Zaśnięcia Matki Bożej, domu kierownika, biblioteki, szkoły, drukarni i zabudowań gospodarskich została podpalona. Misjonarze z archimandrytą Innokientijem (Figurowskim) na czele oraz częścią wiernych zmuszeni zostali do szukania pomocy i schronienia w ambasadzie rosyjskiej. Wcześniej zdemolowano cerkwie oraz szkoły wzniesione przez misję na prowincji, a także zbezczeszczone pekiński cmentarz prawosławny, profanując pochowane w nim szczątki. W nocy z 23 na 24 czerwca powstańcy zamordowali 222 prawosławnych Chińczyków i Rosjan¹³. Ciała zabitych złożono we wspólnej krypcie, na miejscu której wybudowano następnie cerkiew Wszystkich Świętych Męczenników. W 1902 roku Świętobliwy Synod Rządzący kanonizował prawosławne ofiary powstania bokserów (chińscy nowomęczennicy)¹⁴, a 3 lipca wyniósł archimandrytę Innokentija do

¹² Tamże, s. 47-53. O misji prawosławnej w Japonii zob. K. Pawelczyk-Dura, *Rosyjska misja prawosławna w Japonii czasów arcybiskupa Nikołaja (Kasatkina)*, „Nurt SVD”, nr 2, 2016, s. 72-85.

¹³ Дионисий (Позднєв), *Православие в Китае (1900-1997 гг.)*, Москва 1998, s. 14.

¹⁴ Zob. dokumenty: Указ Святейшего Синода № 2874 от 22 апреля 1902 г., Журнал заседания Священного Синода Русской Православной Церкви от 17 апреля 1997 г. – Доклад Преосвященного митрополита Смоленского и Калининградского Кирилла, Председателя Отдела внешних церковных сношений, о возобновлении богослужебного почитания 222-х святых мучеников Китайской Автономной Православной Церкви, убиенных за Христа в 1900 году („Восстановить исполнение Указа Святейшего Синода № 2874 от 22 апреля 1902 года о почитании в лике местночтимых святых мучеников священномученика Митрофана и 221 православных мирян с ним в Китае пострадавших. Днем их памяти определить 24 июня (н. ст.)”; Определение Архиерейского собора Русской Православной Церкви от 3 февраля 2016 года (общецерковное почитание „священномученика Митрофана пресвитера и иже с ним пострадавших мучеников многих, принявших мученические венцы в 1900 году в Пекине”).

godności biskupa perejaślowskiego, wikariusza diecezji włodzimierskiej. W rzeczywistości duchowny nie pełnił obowiązków biskupich na miejscu, ale niebawem wrócił do Chin¹⁵.

18. Rosyjska Misja Prawosławna w Chinach z całą pewnością była dziełem życia nowo mianowanego hierarchy. Dzięki jego staraniom rozszerzyła ona znacząco w porównaniu z okresem wcześniejszym obszar i charakter swej działalności. Na pozyskiwanych w ramach dobrowolnych ofiar nieruchomościach masowo zakładano szkoły, lazarety i instytucje dobroczynne. Podniesiono z całkowitej ruiny zabudowania misyjne. Na terenie siedziby misji działały typografia, młyn, zakład produkujący świece liturgiczne, obsiano też pola gruntów ornych oraz zakrzewiono sad. W prowincji chińskiej zorganizowano ponadto seminarium, monaster męski i żeński, a także skit w górach Xishan. Wzniesiono 19 cerkwi, trzy kaplice i założono pięć cmentarzy prawosławnych. Powołano Bractwo Prawosławnej Cerkwi w Chinach, które od 1904 roku wydawało własny organ prasowy „Izwiestija bratstwa prawosławnej cerkwi w Kitaje”, przemianowany trzy lata później na „Kitajskij błagowiestnik”. Ponadto misja posiadała kilkanaście przedsiębiorstw produkcyjnych, w tym tkalnię, mleczarnię, młyny oraz stację elektryczną, które generowały znaczne przychody. Przyjmuje się, że w 1917 roku wykazywała kapitał sięgający nawet kwoty miliona rubli¹⁶.

Samowystarczalność finansowa misji rosyjskiej w Chinach pozwoliła przetrwać jej strukturom przez kilkadziesiąt następnych lat. Pomimo oderwania od moskiewskiego centrum, uwarunkowanego wybuchem wojny domowej, przejęciem władzy przez bolszewików¹⁷

¹⁵ А.В. Попов, *Российское Православное Зарубежье...*, dz. cyt., s. 152.

¹⁶ А.С. Ипатова, *Российская Духовная Миссия в Китае: век двадцатый*, [w:] Дионисий (Поздняев) (red.), *История Российской...*, dz. cyt., s. 281-317; P. Paszkiewicz, *W służbie Imperium Rosyjskiego 1721-1917. Funkcje i treści ideowe rosyjskiej architektury sakralnej na zachodnich rubieżach Cesarstwa i poza jego granicami*, Warszawa 1999, s. 230-232; А.С. Ипатова, *Празднование 250-летия Российской Духовной Миссии в Китае (1935)*, [w:] М.Н. Боголюбов, Августин (Никитин) (red.), *Православие на Дальнем Востоке...*, dz. cyt., s. 76-77.

¹⁷ W czasie wojny domowej w Rosji misja opiekowała się przeciwnikami przewrotu bolszewickiego, którzy musieli uciekać z kraju. W 1920 roku w prowadzonej przez misjonarzy cerkwi św. Serafina Sarowskiego w Pekinie pochowano ciała zamordowanych w Ałapajewsku późniejszych świętych prawosławnych – Warwary (Jakowlewej) i wielkiej księżnej Elżbiety Fiodorowny Romanowej. Jeszcze w tym samym roku zostały one przewiezione do Jerozolimy. Zob. też: В.Ф. Печерица, *Роль православной церкви в духовной жизни русских эмигрантов в Китае*, [w:] Е.А. Бебнева и др. (red.), *Христианство на Дальнем*

i tragicznymi losami rosyjskiego prawosławia w epoce sowieckiej, misja przechodziła kolejne stadia rozwoju. Na mocy postanowienia patriarchy Tichona oraz Najwyższej Rady Cerkiewnej z 7 (20) listopada 1920 roku została przekazana pod tymczasową jurysdykcję Zagranicznemu Synodowi Arcybiskupiemu. Dwa lata później utworzono w ramach struktur pozarosyjskich eparchię pekińską i chińską, a jej kierownika wyniesiono w 1928 roku do godności metropolity¹⁸.

W pierwszych latach konstituowania się w Rosji władzy komunistycznej rosyjska placówka misyjna w Chinach stała się miejscem schronienia dla setek rosyjskich emigrantów politycznych. Były przewodniczący Rady Ministrów Zarządu Syberii Piotr Wołogodskij objął stanowisko konsultanta prawnego przy misji, a Iwan Sieriebriannikow, minister rządu Aleksandra Kołczaka, przejął kierownictwo nad należącą do misji typografią. W tym okresie działalność duszpasterską rozpoczął Wiktor (Swiatin), który w 1921 roku wstąpił do Monasteru Uspienskiego w Pekinie. Opuścił go w kilka miesięcy potem, wysłany przez swego zwierzchnika do Władywostoku¹⁹. Wrócił do Chin wiosną 1922 roku i został mianowany przez Innocentija proboszczem cerkwi Chrystusa Zbawiciela w Tiencinie. Z inicjatywy hieromnicha Wiktora świątynia ta została rozbudowana, a przy rekonskracji zmieniono jej wezwanie na Opieki Matki Bożej²⁰. Przy tej cerkwi duchowny utworzył szkołę i szpital, zorganizował też miejscowy cmentarz prawosławny. W Tiencinie działał również rosyjski Dom Miłosierdzia²¹.

W uznaniu działalności duszpasterskiej biskup Innocentij nadał młodemu kapłanowi godność archimandryty. Wiktor w listopadzie 1932 roku został wybrany biskupem szanghajskim, a rok później – po śmierci biskupa Simona (Winogradowa) – objął po nim katedrę pekińską z tytułem biskupa chińskiego i pekińskiego oraz naczelnika Rosyjskiej Misji Prawosławnej. W „Kitajskim Błagowiestniku” z 1946 roku odnotowano:

Востоке..., dz. cyt., s. 144-147.

¹⁸ В.Г. Дацьшпен, *Христианство в Китае: история и современность*, Москва 2007, s. 163. Zob. też: tenże, *История Российской Духовной Миссии в Китае*, Гонконг 2010; tenże, *Митрополит Иннокентий Пекинский*, Гонконг 2011.

¹⁹ О.В. Кепинг, *Последний начальник Российской Духовной Миссии в Китае – архиепископ Виктор: жизненный путь*, [w:] М.Н. Боголюбов, Августин (Никитин) (red.), *Православие на Дальнем Востоке...*, dz. cyt., s. 93.

²⁰ Д. Иоанн, *Распространение Православной Церкви в Тяньзине и его окрестностях (перевод с китайского Д. И. Петровского)*, „Китайский Благовестник”, nr 2, 1999, s. 24-39.

²¹ Дионисий (Поздняев), *Российская Духовная Миссия в Китае в 1920-1930 гг.*, [w:] Дионисий (Поздняев) (red.), *История Российской...*, dz. cyt., s. 328-361.

„W czasie kierowania Misją przez arcybiskupa Wiktora otwarto: parafie, cerkwie i domy modlitewne [...], wybudowano świątynię i dom dla kapłana w Manile, w Dairenie [obecnie Dailan – KPD] monaster żeński, a przy nim chram, sanatorium św. Pantelejmona z cerkwią w górach Laoshan, przeprowadzono kapitalny remont świątyni i wybudowano dom dla kapłana w Quindao, wzniesiono duży dom na nieruchomości misyjnej na Hajnanie, [...] zakończono budowę i wyświęcono cerkiew Zwiastowania [...] w Szanghaju, ziemię, na której postawiono sobór i dom arcybiskupi oraz stołówkę dla potrzebujących, zagospodarowano i zarejestrowano na Misję cały majątek Prawosławnego Bractwa w Szanghaju oddano w pełne władanie Rosyjskiej Misji Prawosławnej w Chinach”²².

We wrześniu 1938 roku, po blisko dwuletnim okresie pracy misyjnej w Indiach i na Cejlonie, Wiktor został wyniesiony do godności arcybiskupiej. Hierarcha działał na rzecz sinoizacji chińskiej Cerkwi prawosławnej, wyświęcał na kapłanów rodowitych Chińczyków, kontynuował prace nad przekładami ksiąg liturgicznych. Znaczna aktywność duchownego wśród miejscowej ludności, bez ograniczania się do rosyjskiej diaspory, spowodowała całkowite usamodzielnienie się chińskiej hierarchii cerkiewnej. W obliczu autonomicznych dążeń wspólnoty, masowego wyjeżdżania Rosjan z kraju i nacisków władz chińskich w połowie 50. lat ubiegłego stulecia działalność parafii zorganizowanych przez misję była już w dużej mierze poza kontrolą rosyjskiej Cerkwi prawosławnej²³. W tej sytuacji Święty Synod 23 listopada 1956 roku wydał postanowienie o zamknięciu misji chińskiej²⁴. Należące do wspólnoty rosyjskiej budynki sakralne i mieszkalne

²² М.И. Моложатова, *Российская Духовная Миссия в Китае (краткий исторический очерк)*, „Китайский Благовестник”, nr 10, 1946, s. 22.

²³ С.А. Головин, *Русская духовная миссия в Китае*, Благовещенск 2013, s. 242-244.

²⁴ Журнал №15 заседания Священного Синода от 23 ноября 1956 года: „2. Проект положения о Китайской Автономной Православной Церкви: 1) Закрытием Восточно-Азиатского Экзархата, Московская Патриархия представляет Китайской Православной Церкви автономии; 2) Московская Патриархия утверждает (при отсутствии Канонических препятствий) Главу Китайской Автономной Православной Церкви после избрания его этой Церковью; 3) Китайская Автономная Православная Церковь Получает Св. Миро от Русской Православной Церкви, Возносит имя Святейшего Патриарха Московского и Всея Руси при богослужении и принимает участие в её поместных Соборах через своих представителей; 4) Во внутренних церковных делах Китайская Автономная Православная Церковь имеет полную независимость”.

przekazano rządowi chińskiemu oraz placówkom dyplomatycznym Związku Sowieckiego, natomiast funkcjonujące cerkwie nie przetrwały chińskiej rewolucji kulturalnej. Ostatni i zarazem 20. jej kierownik Wiktor (Swiatin) zrezygnował z tytułu arcybiskupa pekińskiego, a 31 maja 1956 roku otrzymał godność arcybiskupa krasnodarskiego oraz kubańskiego²⁵.

Misja prawosławna w Korei

Ludność koreańska zasiedlała dalekowschodnie terytoria państwa rosyjskiego systematycznie od 1864 roku. Byli to głównie rolnicy porzucający wschodnie rubieże kontynentu azjatyckiego z powodu nawiedzających ten rejon dotkliwych klęsk głodu, a także pracownicy portów morskich, z których największym był rosyjski Władywostok. Nawracanie ich na prawosławie stanowiło zjawisko znaczące, gdyż do końca XIX wieku koreańska wspólnota prawosławna zamieszkująca Rosję liczyła blisko 10 000 wiernych, posiadała kilka cerkwi, kaplic oraz szkołę. Zainteresowanie Świętobliwego Synodu kwestią rozszerzenia działalności misyjnej na półwysep wzmogło jednak dopiero uznanie przez Chiny i Japonię niepodległego państwa koreańskiego²⁶.

Najwyższa władza cerkiewna ukazem z 2 lipca 1897 roku utworzyła na obszarze Korei Rosyjską Misję Prawosławną, której podstawowymi zadaniami było krzewienie chrześcijaństwa wśród mieszkańców kraju oraz otoczenie opieką duchową przebywających na półwyspie Rosjan²⁷. Wyznaczony na jej pierwszego kierownika archimandryta Ambrosij (Gudko) nigdy jednak nie dotarł do powierzonej jego jurysdykcji placówki, przebywając przez kilka miesięcy w znajdującej się na granicy rosyjsko-koreańskiej osadzie Nowokijewsk. Z uwagi na trudności z zakupem odpowiedniej nieruchomości dla misji, z powodu niechęci przedstawiciela dyplomatycznego Rosji do tworzenia struktur misyjnych w Korei, a także w związku z konfliktem duchownego

²⁵ О.В. Кепинг, *Последний начальник...*, art. cyt., s. 98.

²⁶ С.А. Архангелов, *Наши заграничные миссии*, Санкт-Петербург 1899, s. 114; Августин (Никитин), *Русская Православная Миссия в Корее*, [w:] М.Н. Боголюбов, Августин (Никитин) (red.), *Православие на Дальнем Востоке...*, dz. cyt., s. 134-134; А. Волохова, *Из истории российской политики на Дальнем Востоке: МИД, министерство финансов и учреждение Российской Духовной Миссии в Корее*, [w:] Дионисий (Поздняев) (red.), *История Российской Духовной Миссии в Корее*, Москва 1999, s. 318-337.

²⁷ А.В. Попов, *Из истории Русской Православной Церкви на Дальнем Востоке (Китае, Корее и Японии)*, [w:] Е.А. Бебнева и др. (red.), *Христианство на Дальнем Востоке...*, dz. cyt., s. 153-154.

z nowokijewskim garnizonem wojskowym Ambrosij wrócił do Petersburga. Do Seulu dotarli natomiast w połowie 1899 roku jego dwaj pomocnicy – hierodiakon Nikołaj (Aleksiejew) i psalmista A. Krasin²⁸.

W ślad za nimi wysłano do Korei nowego kierownika w osobie archimandryty Chrisanfa (Szczetkowskiego). Niewielka grupa wiernych pozbawiona była odpowiedniej infrastruktury materialnej. Stanowił ją jedynie budynek należący do rosyjskiego konsulatu, pełniący funkcję świątyni, a także pomieszczenia dawnego banku rosyjsko-koreańskiego, zaadaptowane na tymczasową siedzibę misji. Wznoszenie rzeczywistych zabudowań misyjnych rozpoczęto w 1901 roku. W ciągu zaledwie roku na terenie tym stanęły: dom misjonarzy, dzwonnica, dom tłumaczy, budynek szkoły z mieszkaniami nauczycieli i prowizoryczną cerkwią²⁹. Prośba archimandryty o przyznanie przez Świątobliwy Synod Rządzący kwoty 30 000 rubli na budowę nowej świątyni została pozytywnie zaopiniowana dopiero w 1903 roku. Jednocześnie zatwierdzono roczny budżet misji. Z ogólnej kwoty 10 170 rubli archimandrycie przysługiwało 3 000 rubli, hierodiakonowi – 2 000 rubli, psalmiście – 1 500 rubli, a pozostałą sumę przeznaczano na cele *stricte* misyjne³⁰.

Zimą 1904 roku wybuchła wojna rosyjsko-japońska³¹. Rosyjscy misjonarze zostali ewakuowani z półwyspu wraz z personelem dyplomatycznym, przewiezieni do Szanghaju, a następnie umieszczeni w jednym z ośrodków należących do Rosyjskiej Misji Prawosławnej w Chinach. Archimandryta Chrisanf został przetransportowany do Petersburga, gdzie najwyższe władze cerkiewne wyniosły go do godności biskupa czeboksarskiego, wikariusza eparchii kazańskiej. Duchowny nigdy nie wrócił do Korei. Zmarł w Odessie w październiku 1906 roku³².

Rosyjska Misja Prawosławna w Korei została ponownie otwarta w sierpniu 1906 roku. Trzecim jej kierownikiem mianowano

²⁸ Tenże, *Российское Православное Зарубежье...*, dz. cyt., s. 159.

²⁹ Августин (Никитин), *Русская Православная Миссия в Корее*, [w:] М.Н. Боголобов, Августин (Никитин) (red.), *Православие на Дальнем Востоке...*, dz. cyt., s. 139.

³⁰ А.В. Попов, *Российское Православное Зарубежье...*, dz. cyt., s. 162.

³¹ Ч. Чиюн, *Краткий очерк истории Корейской Православной Церкви*, [w:] В.Ю. Климов и др. (red.), *Миссионеры на Дальнем Востоке. Материалы международной научной конференции*, Санкт-Петербург 2014, s. 103.

³² Zob. szerzej: Т.М. Симбирцева, *Патриарх православной церкви в Корее Архимандрит Хрисанф (1869-1906): его дела и время*, [w:] В.Ю. Климов и др. (red.), *Миссионеры на Дальнем Востоке...*, dz. cyt., s. 160-164.

archimandrytę Pawła (Iwanowskiego). Mając początkowo zawężone możliwości działania, związane ze znacznym osłabieniem pozycji Rosji po niedawnej wojnie i kryzysem wewnętrznym ojczyźnego kraju, duchowny skoncentrował się na kontynuacji prac nad tłumaczeniami cerkiewnych ksiąg liturgicznych, zapoczątkowanymi przez swojego poprzednika. W języku koreańskim ukazały się między innymi (częściowo nawet w postaci wydawnictw drukowanych): molitwosłów³³, czasosłów³⁴, służebnik³⁵, trebnik³⁶, wybrane teksty liturgiczne (Oktoich³⁷, Triodion³⁸, Mineja³⁹), krótka historia Starego i Nowego Testamentu, katechizm. Korzystano z nich podczas nabożeństw odprawianych w kilku nowo otwartych domach modlitwy oraz podczas katechizacji, głównie w szkołach. Misja prowadzona przez archimandrytę Pawła zbudowała blisko siedem placówek wychowawczo-oświatowych, w których naukę pobierało blisko 220 koreańskich dzieci⁴⁰.

W 1912 roku, po prawie sześciu latach posługi na kontynencie azjatyckim, duchowny został przeniesiony do Rosji. Chirotonia na biskupa nikolsko-ussuryjskiego, wikariusza eparchii władystockiej, oddała pod jego całkowitą jurysdykcję Rosyjską Misję Prawosławną w Korei, która od momentu powstania podlegała metropolii petersburskiej, a w 1908 roku przeszła pod władzę biskupa władystockiego⁴¹. Pomimo znacznych starań hierarchy i wyznaczonych

³³ Molitwosłów – księga zawierająca pełny zbiór modlitw.

³⁴ Czasosłów (horologion) – księga liturgiczna zawierająca porządek 1., 3., 6. i 9. godzin kanonicznych oraz niektórych innych nabożeństw (nieszporów, rytów po nieszporach, czuwania o północy, jutrzni).

³⁵ Służebnik – księga liturgiczna zawierająca formularze nieszporów, komplety, czuwania o północy, jutrzni i trzech liturgii świętych: Jana Złotoustego, Bazylego Wielkiego, Grzegorza Dialoga.

³⁶ Trebnik – księga liturgiczna zawierająca porządek udzielania sakramentów, rytów oraz modlitwy na różne okazje.

³⁷ Oktoich – księga liturgiczna zawierająca porządek liturgii na niedziele i dni cyklu tygodniowego, rozdzielonego w ciągu roku na osiem tonacji (głosów) śpiewu liturgicznego.

³⁸ Triodion – księga liturgiczna zawierająca porządek nabożeństw cerkiewnych na okres od niedziel poprzedzających Wielki Post do pierwszej Niedzieli po Zesłaniu Ducha Świętego.

³⁹ Mineja – księga liturgiczna zawierająca teksty na święta nieruchome na jeden lub kilka miesięcy.

⁴⁰ Алексей (Несмеев), Г.В. Прозорова, *О епископе Павле*, [w:] Е.А. Бебнева и др. (red.), *Христианство на Дальнем Востоке...*, dz. cyt., s. 69.

⁴¹ Августин (Никитин), *Россия и Корея. Обзор церковных связей*, [w:] М.Н. Боголюбов, Августин (Никитин) (red.), *Православие на Дальнем Востоке. Памяти святителя Николая, апостола Японии 1836-1912*, Санкт-Петербург 2004,

przez niego kolejnych kierowników – archimandryty Irinarcha (Szemanowskiego, 1912-1914), igumena Władimira (Skrizalina, 1914-1917), hieromnicha Pałładija (Sieleckiego, 1917) – misja przeżywała okres stagnacji⁴². Pogłębił ją rosyjski kryzys polityczno-społeczny 1917 roku. Zerwanie kontaktów z ojczyzną oraz brak finansowania ze strony najwyższej cerkiewnej władzy zwierzchniej wymusiły na nowym kierownictwie zmiany w systemie organizacji. Stopniowo obcinane wydatki, podobnie jak dobrowolne ofiary składane przez kierownika misji anglikańskiej biskupa Marka Napier Trollope’a, konsulatu rosyjski w Tokio i rosyjskiego kupca Ginsberga, okazały się niewystarczające⁴³. Hieromnich Fieodosij (Pierewałow), kierownik misji z lat 1917-1930, z powodu trudności ekonomicznych zamknął wszystkie rosyjskie szkoły, zlikwidował część parafii oraz oddał w dzierżawę grunty orne. Nie zaprzestał jednak działalności ewangelizacyjnej, co pozwoliło wspólnocie przetrwać jeszcze kilkadziesiąt lat⁴⁴.

Ukazem Świętego Synodu z 4 (17) listopada 1921 roku misja została formalnie przekazana pod zarząd arcybiskupa tokijskiego Siergieja (Tichomirowa). Hierarcha, próbując ocalić dobytek wspólnoty koreańskiej przed spodziewaną nacjonalizacją, wynikającą z uznania przez bolszewików majątku zagranicznego rosyjskiej Cerkwi prawosławnej za własność państwa i narodu sowieckiego, uzyskał zgodę okupujących Koreę władz japońskich na włączenie znacznej części koreańskich prawosławnych ruchomości i nieruchomości misyjnych do stanu posiadania mającej status osoby prawnej Rosyjskiej Misji Prawosławnej w Japonii. Pozostałe mienie zarejestrowano jako własność prywatną na wspomnianego wyżej igumena Władimira (Skrizalina)⁴⁵.

W początkach 1925 roku wspólnota na półwyspie składała się z trzech misjonarzy (archimandryta Fieodosij, kapłan Łuka Kim

s. 137. Zob. też: Феодосий (Перевалов), *Российская духовная миссия в Корее за первое 25-летие ее существования (1900-1925)*. Краткий исторический очерк с приложением статистических данных о вероисповедании корейцев, Харбин 1926.

⁴² Августин (Никитин), *Русская Православная Миссия...*, art. cyt., s. 141.

⁴³ Дионисий (Поздняев), *К истории Российской Духовной Миссии в Корее (1917-1949)*, [w:] Дионисий (Поздняев) (red.), *История Российской Духовной Миссии...*, dz. cyt., s. 352-353.

⁴⁴ М.В. Шкаровский, *Русская Православная Духовная Миссия в Корее*, „Христианское чтение”, nr 2, 2010, s. 97.

⁴⁵ Дионисий (Поздняев), *К истории Российской Духовной Миссии...*, art. cyt., s. 354-356; К.В. Бирюкова, *Судьба русской духовной миссии в Корее*, „Ученые записки Российского государственного социального университета”, nr 10, 2012, s. 135.

i psalmista Aleksiej Kim), 10-osobowego chóru cerkiewnego, pięciu placówek misyjnych i blisko 600 wiernych, z których około 200 mieszkało na stałe w Seulu. Z uwagi na brak możliwości finansowych i ograniczenia administracyjne działalność misyjna duszpasterzy ograniczała się do posługi już sformowanej wspólnoty oraz pomocy udzielanej napływającym do Korei rosyjskim emigrantom politycznym. Kapłani w dni świąteczne odprawiali nabożeństwa, głosili kazania w domach modlitwy oraz poza nimi, udzielali sakramentów, uczyli dzieci i dorosłych. Łuka Kim opiekował się rozrzuconymi po półwyspie placówkami misyjnymi aż do śmierci w 1929 roku⁴⁶. W roku następnym archimandryta Fieodosij zwrócił się do arcybiskupa Siergieja o zwolnienie ze stanowiska kierownika misji, prośbę swoją motywując złym stanem zdrowia. Mając zgodę arcybiskupa, wyjechał do Tokio, gdzie zachorował na ciężkie zapalenie płuc i zmarł w styczniu 1933 roku⁴⁷.

Na początku 30. lat ubiegłego stulecia zarząd rosyjskimi strukturami misyjnymi w Korei przeszedł faktycznie w ręce arcybiskupa Siergieja (Tichomirowa), późniejszego metropolity japońskiego. W 1941 roku na czele misji stanął archimandryta Polikarp (Priimak)⁴⁸. Duchowny próbował ożywić działalność misyjną. Niewielka liczba wiernych, ich rozproszenie po całym półwyspie, brak katechetów i kapłanów oraz negatywny stosunek miejscowych władz do prawosławnej aktywności ewangelizacyjnej znacznie ograniczały możliwości jego pracy. Niemniej jednak w 1936 roku wybudowano na południu nową kaplicę, w której nieregularnie odprawiano nabożeństwa⁴⁹. Została ona zamknięta, podobnie jak inne domy modlitwy, w chwili zaangażowania okupującej Koreę Japonii w działania prowadzone na frontach II wojny światowej⁵⁰.

Po II wojnie światowej Korea została podzielona na strefy okupacyjne amerykańską (południową) i sowiecką (północną). Misję rosyjską, której serce stanowił Seul, uzależniono od administracji prezydenta Harry'ego Trumana. Dominacja amerykańska znacząco skomplikowała położenie archimandryty Polikarpa, jurysdykcynie

⁴⁶ Августин (Никитин), *Русская Православная Миссия...*, art. cyt., s. 141-142.

⁴⁷ Т.М. Симбирцева, *К 100-летию православия в Корее*, „Этнографическое обозрение”, nr 5, 2000, s. 47.

⁴⁸ М.В. Шкаровский, *Русская Православная Духовная Миссия...*, art. cyt., s. 102-103.

⁴⁹ Л. Анисимов, *Православная миссия в Корее (к 90-летию основания)*, „Журнал Московской Патриархии”, nr 5, 1991, s. 58.

⁵⁰ Дионисий (Поздняев), *К истории Российской Духовной Миссии...*, art. cyt., s. 358-359.

podporządkowanego Rosyjskiej Cerkwi Prawosławnej⁵¹. W opozycji do niego pozostawał prowadzący na tym terenie działalność misyjną zwierzchnik prawosławnej Metropolii Amerykańskiej Fieofil (Paskowski)⁵². W 1948 zażądał on od archimandryty Polikarpa odejścia od Cerkwi rosyjskiej i przejścia wraz z kierowaną wspólnotą na łono Cerkwi amerykańskiej. Wobec Polikarpa zastosowano środki policyjne. Kilkakrotnie zatrzymywany, osadzany w więzieniu za bliżej nieokreśloną działalność przestępczą, archimandryta 29 czerwca 1948 roku został deportowany w trybie natychmiastowym z Korei⁵³. Patriarcha Aleksy pisał do niego:

„Z radością przyjąłem wiadomość o Waszym uwolnieniu. Serdecznie gratuluję. Proszę o przesłanie sprawozdania o położeniu misji w Seulu, o powodach odesłania i Waszych poglądach odnośnie do kwestii dalszego funkcjonowania misji”⁵⁴.

Odpowiedź duchownego była lapidarna: „Majątek ruchomy i nieruchomy misji został nielegalnie przekazany przez policję uznającym fieofilowską jurysdykcję Koreańczykom”⁵⁵. Dnia 9 września 1949 roku, zgodnie z poleceniem wyższej władzy duchownej, kapłan wyjechał do Harbinu⁵⁶, zamykając tym samym ponad 50-letni okres istnienia Rosyjskiej Misji Prawosławnej w Korei.

⁵¹ Государственный архив Российской Федерации (dalej: ГАРФ), *Совет по делам религий при Совете министров СССР, Материалы по православной церкви в Манчжурии и Корее*, zesp. P- 6991, inw. 1, sygn. 75, k. 174.

⁵² Patriarcha moskiewski i całej Rusi Aleksy I odmówił uznania za strukturę kanoniczną metropolii, złożonej z dawnych struktur rosyjskiego Kościoła na kontynencie amerykańskim i utworzonej przez niegodzących się na nawiązanie stosunków z władzą sowiecką duchownych – emigrantów, a Święty Synod potwierdził suspendowanie amerykańskich biskupów i zapowiedział oddanie jej zwierzchnika pod sąd biskupi. Zob. D. Pospelovsky, *The Russian Church under the Soviet Regime 1917-1982*, Crestwood 1984, s. 292-294.

⁵³ А.С. Бувеский, *Православная Церковь за границей*, „Журнал Московской Патриархии”, nr 10, 1950, s. 31.

⁵⁴ ГАРФ, *Совет по делам религий при Совете министров СССР, Епископ Пензенский и Саранский Поликарп (Приймак Георгий Кондратьевич)*, zesp. P- 6991, inw. 7, sygn. 101, k. 39.

⁵⁵ Tamże, k. 40.

⁵⁶ М.В. Шкаровский, *Русская Православная Духовная Миссия...*, art. cyt., s. 110-111.

~•~

KAMILA PAWEŁCZYK-DURA

**Misyjna działalność rosyjskiej Cerkwi prawosławnej
na kontynencie azjatyckim. Chiny i Korea****Streszczenie**

Niniejszy artykuł poświęcony został działalności misyjnej rosyjskiej Cerkwi prawosławnej na kontynencie azjatyckim. Pierwsza jego część dotyczy Chin, druga – Korei. Na podstawie dostępnej literatury przedmiotu i materiałów archiwalnych zobrazowano proces formowania się misji prawosławnych chińskiej i koreańskiej oraz poszczególne etapy kształtowania się wymienionych wspólnot, zwracając szczególną uwagę na wpływ przewrotu bolszewickiego w Rosji na dalsze, niekiedy tragiczne losy misjonarzy i wiernych rosyjskich w tych krajach.

Słowa kluczowe: Rosyjska Misja Prawosławna w Chinach, Rosyjska Misja Prawosławna w Korei, historia Kościoła.

KAMILA PAWEŁCZYK-DURA

**Missionary Activity of the Russian Orthodox Church in Asian Continent.
China and Korea****Abstract**

This article presents the missionary activity of the Russian Orthodox Church on the Asian continent. First his part refers to China and the second one to Korea. Based on available literature and archive materials was described process of formation Chinese and Korean Orthodox mission and next stages of formation of those communities, paying particular attention to the impact of Bolshevik's revolution in Russia to further, difficult and sometimes even tragic fates of Russian missionaries and faithful in China and Korea.

Keywords: Mission of the Russian Orthodox Church in China, Mission of the Russian Orthodox Church in Korea, Church history.